

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ГОЛОВНЕ СЛІДЧЕ УПРАВЛІННЯ
УПРАВЛІННЯ ДІЗНАННЯ**

***ЗАТРИМАННЯ УПОВНОВАЖЕНОЮ
СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ОСОБИ, ЯКА
ВЧИНИЛА КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК***

Науково-практичний коментар

Київ 2021

Автори: **Максим Цуцкірідзе** – заступник Голови Національної поліції – начальник Головного слідчого управління, д.ю.н., доцент, заслужений юрист України, полковник поліції; **Сергій Вітвіцький** – ректор Донецького державного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор, заслужений юрист України, полковник поліції; **Олександр Ковтун** – начальник Управління дізнання Національної поліції України, к.ю.н., полковник поліції; **Сергій Гайду** – заступник начальника Головного слідчого управління Національної поліції України – начальник управління організації роботи та методичного забезпечення, полковник поліції; **Марина Городецька** – завідувачка кафедри організації досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент, підполковник поліції; **Тимур Лоскутов** – професор кафедри кримінально-правових дисциплін Донецького державного університету внутрішніх справ, д.ю.н., професор; **Володимир Ананченко** – заступник начальника управління організації роботи та методичного забезпечення – начальник відділу організаційно-аналітичної роботи Головного слідчого управління Національної поліції України, полковник поліції; **Владислав Бурлака** – начальник відділу методичної роботи та правового забезпечення Головного слідчого управління Національної поліції України, к.ю.н., підполковник поліції; **Мирослав Потоцький** – викладач кафедри організації досудового розслідування Донецького державного університету внутрішніх справ.

Рецензенти:

Віталій Арешонков – д.ю.н., с.н.с., провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ.

Ірина Гловюк – д.ю.н., професор, заслужений юрист України, головний науковий співробітник відділу організації наукової роботи Львівського державного університету внутрішніх справ.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Донецького державного університету внутрішніх справ
(протокол № 6 від 22.12.2021)*

Затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок/ [М. Цуцкірідзе, С. Вітвіцький, О. Ковтун, М. Городецька, В. Бурлака та ін.]. – Київ: 7БЦ, 2021. – 54 с.

У науково-практичному коментарі висвітлено основні кримінальні процесуальні особливості здійснення затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок. Розглянуто та прокоментовано положення статті 298² Кримінального процесуального кодексу України, що є базовою в контексті реалізації відповідної дії, а також охарактеризовано міжнародне законодавство у відповідній галузі. Стане в нагоді практикуючим юристам, прокурорам, суддям, працівникам підрозділів дізнання Національної поліції України та інших органів правопорядку, а також науково-педагогічному та професорсько-викладацькому складу та здобувачам закладів вищої освіти, науковцям і дослідникам.

© Донецький державний університет внутрішніх справ, Головне слідче управління, Управління дізнання Національної поліції України, автори 2021.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
1. Коментар до частини першої статті 298 ⁻² Кримінального процесуального кодексу України.....	6
2. Коментар до частини другої статті 298 ⁻² Кримінального процесуального кодексу України.....	15
3. Коментар до частини третьої статті 298 ⁻² Кримінального процесуального кодексу України.....	18
4. Коментар до частини четвертої статті 298 ⁻² Кримінального процесуального кодексу України.....	21
5. Коментар до частини п'ятої, шостої та сьомої статті 298 ⁻² Кримінального процесуального кодексу України.....	24
ДОДАТКИ	27
1. Проблемні питання пов'язані з затриманням.....	27
2. Загальна характеристика міжнародних стандартів затримання особи.....	38
3. Взірці процесуальних документів щодо затримання особи підозрюваної в учиненні кримінального проступку	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49

ВСТУП

У статті 9 Загальної декларації прав людини, Конституції України, а також інших національних і міжнародних нормативно-правових і організаційно-розпорядчих актах права і свободи людини і громадянина є базовою і непорушною засадою демократичного суспільства. Провідним, на нашу думку є право визначене статтею 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що забороняє позбавлення свободи, крім як відповідно до процедури, встановленої законом. Кожен, кого позбавлено свободи внаслідок арешту або тримання під вартою, має право ініціювати провадження, у ході якого суд без зволікання встановлює законність затримання і приймає рішення про звільнення, якщо затримання є незаконним.

Водночас, ключовим у даному питанні в національному масштабі є положення статті 29 Конституції України, де встановлено, що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановленому законом, кожний затриманий має право в будь-який час оскаржити в суді своє затримання, а про арешт або затримання людини має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого.

З огляду на особливості кримінальної процесуальної діяльності службових осіб важливими є положення статті 8 КПК України, які визначають те, що кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави й він у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ.

Доцільність підготовки науково-практичного коментаря щодо тлумачення окремих положень і процедур затримання уповноваженою службовою особою, особи, яка вчинила кримінальний проступок у порядку статті 298⁻² КПК України, обумовлено необхідністю підвищення освіченості уповноважених службових осіб (перш за все, дізнавачів) щодо питання реалізації окремих процедур механізму затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України

КК України – Кримінальний кодекс України

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

ЄКПЛ – Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань

1. КОМЕНТАР ДО ЧАСТИНИ ПЕРШОЇ СТАТТІ 298⁻² КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

1. Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні кримінального проступку, у випадках, передбачених пунктами 1 і 2 частини першої статті 208 цього Кодексу, та лише за умови, що ця особа:

1) відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку або чинить опір;

2) намагається залишити місце вчинення кримінального проступку;

3) під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи;

4) перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим¹.

1. Кримінальний процесуальний закон передбачає право затримати особу за підозрою у вчиненні кримінального проступку без ухвали слідчого судді. У контексті даної кримінальної процесуальної норми викладено правила затримання саме за підозрою у вчинення кримінального проступку. Поняття кримінального проступку надане у КК України. Відповідно до ч. 2 ст. 12 вищезгаданого нормативно-правового акта, **кримінальний проступок** – це передбачене КК України діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13 квітня 2012. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 10.11.2021).

більше трьох тисяч неоподаткованих мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі².

2. Затримання представляє собою фізичне утримання особи поряд з уповноваженою службовою особою чи громадянином (при цивільному затриманні відповідно до ст. 207 КПК України) шляхом фізичного впливу чи віддання відповідного наказу.

Взагалі термін «затримання» можна розкрити як кримінальну процесуальну дію, яка представляє собою короткостроковий захід легального примусу, що застосовується безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення представниками держави та цивільними особами за наявності обґрунтованої підозри, спрямований на забезпечення належної поведінки особи шляхом обмеження права на свободу та який підлягає обов'язковій фіксації³.

Кримінальне процесуальне затримання не слід плутати з **адміністративним затриманням**. Ці дві, ззовні схожі між собою процесуальні дії, є різними за своєю суттю. Адміністративне затримання здійснюється виключно у зв'язку з вчиненням адміністративного правопорушення.

Однак, адміністративне затримання може неправомірно використовуватися в цілях розслідування кримінальних правопорушень. Адже адміністративне затримання часто провадять службові особи органів, які одночасно є органами кримінального переслідування⁴. Практика використання адміністративного затримання для цілей кримінального провадження є недопустимою. Процедура кримінального процесуального затримання містить у собі більше гарантій для затриманого (підозрюваного), аніж адміністративне затримання.

У справі «Доронін проти України» від 19.02.2009 ЄСПЛ зазначає, що злісна непокора працівникам правоохоронного органу та адміністративний арешт з цієї підстави мали місце вже після того, як його затримали за підозрою у вчиненні вбивства. З

² Кримінальний кодекс України. Закон України від 05.04.2001. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.11.2021).

³ Правове забезпечення публічної безпеки громад: досвід України та країн Європейського Союзу: колективна монографія / За заг. ред. А.Г. Бобкової, А.М. Захарченка. Рига, Латвія : "Baltija Publishing", 2021. С. 171.

⁴ Лобойко Л.М., Банчук О.А. Кримінальний процес: навчальний посібник. Київ: Ваіте, 2014. С. 141.

огляду на ці обставини тримання під вартою за адміністративне правопорушення не може звільнити органи влади від обов'язку забезпечення процедурних гарантій, пов'язаних зі статусом підозрюваного у кримінальній справі. Факти свідчили про те, що під час адміністративного арешту із заявником поводитись як з підозрюваним у кримінальній справі і слідчий допитував його стосовно справи про вбивство. ЄСПЛ підкреслює, що хоча адміністративний арешт було застосовано на підставі іншого національного закону, не було видимих ознак зміни статусу заявника ані до, ані під час, ані після його адміністративного арешту. Отже, адміністративний арешт особи був фактично частиною тривалішого безперервного періоду тримання заявника під вартою як підозрюваного в кримінальній справі⁵. У справі «Балицький проти України» ЄСПЛ зазначив, що застосування адміністративного затримання, що передує кримінальному процесуальному визнавалось як застосування затримання за суперечливих обставин⁶. Подібні дії не відповідають принципам правової визначеності та верховенства права.

3. Наступне, на чому хотілося б зосередити увагу є визначення терміну **«уповноважена службова особа»**. КПК України у кількох положеннях зазначає, що цей термін позначає особу, якій законом надане право здійснювати затримання. В інших положеннях термін «уповноважена службова особа» вживається поряд із термінами «слідчий», «прокурор», «дознавач».

Таким чином, цей термін відсилає до інших законодавчих актів, якими надаються повноваження здійснювати затримання державним органам і їх службовим особами. На підставі аналізу законодавства можна зробити висновок, що термін «уповноважена службова особа» включає, у тому числі, поліцейських патрульної або інших служб поліції (стаття 37 Закону України «Про Національну поліцію»); військовослужбовців Служби правопорядку (стаття 7 Закону України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України»), Національної гвардії України (стаття 13 Закону

⁵ Рішення ЄСПЛ у справі «Доронін проти України» від 19.05.2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_663#Text (дата звернення: 15.11.2021).

⁶ Рішення ЄСПЛ у справі «Балицький проти України» від 03.02.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_726#Text (дата звернення: 16.11.2021).

України «Про Національну гвардію України»), Управління державної охорони України (стаття 18 Закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»); службових осіб органів Державної прикордонної служби України (стаття 20 Закону України «Про Державну прикордонну службу України»), Служби безпеки України (стаття 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність»), розвідувальних органів (стаття 47 Закону України «Про розвідку»), служби судової охорони (стаття 162 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») тощо⁷.

Отже, під **уповноваженою службовою особою** варто розуміти працівника правоохоронного органу (у тому числі працівника прокуратури України), право на затримання якому надано спеціальним законом. Системне тлумачення законодавства (КПК України та ЗУ «Про Національну поліцію») дає змогу дійти висновку, що будь-який атестований поліцейський наділений повноваженнями із затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, отже, є уповноваженою службовою особою⁸. Окрім того, слід підкреслити, що суб'єктом кримінального процесуального затримання за вчинення кримінального проступку є не виключно дізнавач.

4. Законом передбачено затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального проступку. У контексті даної норми підозрювана особа розуміється не у процесуальному, проте у фактичному змісті підозри. У даному випадку **підозрювана особа** – це особа, щодо якої є об'єктивні первинні дані вважати її причетною до вчинення діяння, яке можна за первинною інформацією кваліфікувати як кримінальне правопорушення, а саме – проступок. Після з'ясування особливостей кримінального процесуального затримання та значення терміну «уповноважена службова особа», необхідно з'ясувати сутність словосполучення «**підозра у вчиненні кримінального проступку**».

Відповідно до ст. 5 ЄКПЛ, серед допустимих випадків обмеження права на свободу є законний арешт або затримання

⁷ Постанова Верховного Суду у справі .№ 204/6541/16-к від 15.06.2021 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736430?fbclid=IwAR0EK9ABkxIeW7xV6RMwCjMBpf0zAbTToCCOib37I9in19a1Nyzmh2FS2as> (дата звернення: 15.11.2021).

⁸ Як вивести із тіні затримання. *Justtalk*. С. 2. URL: <https://ecpl.com.ua/wp-content/uploads/2019/06/DiscussionPaperForWeb.pdf>. (дата звернення: 19.11.2021)

особи, за для допровадження затриманого до компетентного судового органу за наявності **обґрунтованої підозри** у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення⁹.

У своїх рішеннях ЄСПЛ неодноразово надавав тлумачення стандарту доведення «обґрунтована підозра». Під терміном «**обґрунтована підозра**» варто розуміти наявність фактів чи інформації, які в змозі переконати об'єктивного спостерігача, що конкретна особа могла вчинити кримінальне правопорушення¹⁰. Під об'єктивним спостерігачем розуміється особа, яка не є фахівцем в галузі права та є незацікавленою стороною у кримінальному провадженні. Без наявності обґрунтованої підозри особу не може бути ні в якому разі затримано. Стандарт «обґрунтована підозра» не є статичною конструкцією. Наявність обґрунтованої підозри для затримання залежить від усіх обставин конкретного випадку затримання.

Варто відмітити, що обґрунтована підозра у контексті затримання, не передбачає наявності неспростованих доказів у вчиненні особою кримінального проступку, необхідних для повідомлення про підозру. Стандарт доказування, який застосовується при повідомленні про підозру, є вищим аніж стандарт доказування «обґрунтована підозра», який застосовується при затриманні. Отже, буде помилковим вважати, що кожне кримінальне процесуальне затримання повинно мати наслідком повідомлення про підозру.

В підтвердження вищевказаних тез зазначимо, що закон не ставить перед уповноваженою службовою особою вимоги вже в момент затримання переконатися поза розумним сумнівом у тому, що конкретна особа, яку він підозрює, насправді вчинила кримінальне правопорушення. Для цього є наступні стадії кримінального провадження, під час яких підозра може бути підтверджена або спростована. Навіть у випадку, якщо протягом короткого часу з'ясується непричетність затриманого до

⁹ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 20.11.2021).

¹⁰ Case of Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom. The European Court of Human Rights. 30.08.1990. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57721%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57721%22]}) (дата звернення: 20.11.2021).

кримінального правопорушення, ця обставина не відмінює той факт, що на момент затримання поліцейські мали підстави підозрювати затриманого у вчиненні кримінального правопорушення¹¹.

5. Частина перша статті 298² КПК України містить відсилання до пунктів 1 та 2 частини першої статті 208 КПК України. А саме, зазначається, що у випадках, передбачених пунктами 1 та 2 ч.1 ст. 208 КПК України можна застосовувати повноваження щодо затримання, передбачені ст. 298² КПК. Відповідно, **уповноважена особа може здійснити затримання за підозрою у вчинення кримінального проступку лише у випадках:**

1. Якщо цю особу застали під час вчинення кримінального проступку або замаху на його вчинення.

2. Якщо безпосередньо після вчинення кримінального проступку очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила кримінальний проступок.

У ст. 298² КПК України висунуто **додаткові умови, за яких можна затримати особу.** Застосування вищевказаних підстав для затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального проступку можливе лише за умови, що ця особа: відмовляється виконувати **законну вимогу** уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку; **чинить опір** уповноваженій службовій особі; намагається залишити **місце вчинення кримінального проступку** без вказівки працівника правоохоронного органу; під час **безпосереднього переслідування** після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи; перебуває у **стані алкогольного наркотичного чи іншого сп'яніння** та може завдати шкоди собі або оточуючим (стан сп'яніння підтверджується медичним висновком, що більш широко буде розтлумачено далі за текстом).

В момент затримання уповноважена службова особа може лише спостерігати ознаки такого сп'яніння. Затримання за ст.

¹¹ Постанова Верховного Суду у справі № 204/6541/16-к від 15.06.2021 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736430?fbclid=IwAR0EK9ABkxIeW7xV6RMwCjMBpf0zAbTloCCOib37I9in19a1Nyzmh2FS2as> (дата звернення: 15.11.2021).

298² КПК України не застосовується за відсутності вищезазначених умов.

Законна вимога. Законні вимоги поліцейського є обов'язковими для виконання всіма фізичними та юридичними особами¹². Тобто вимога поліцейського, яка ґрунтується на нормі закону, є необхідною для виконання. Законна вимога представляє собою рішуче та категоричне усне висловлювання бажаних дій (безпосередньо або через гучномовець), що може супроводжуватися відповідною недвозначною жестикуляцією та яке здійснюється в межах повноважень поліції .

Варто додати, що невиконання вимоги працівника поліції, яка, очевидно, входить до кола його повноважень, не може бути визнане правомірним, якщо особа, виходячи зі своєї оцінки ситуації, вважає таку вимогу безпідставною, і навіть якщо в подальшому виявиться, що ця вимога ґрунтувалася на неправильній оцінці ситуації поліцейським і не мала достатніх підстав¹³.

В свою чергу необхідно розмежовувати законну вимогу поліцейського та прохання. При здійсненні законної вимоги, поліцейський повинен повідомити особі причину та законну підставу своєї вимоги. **Проханням поліцейського** є висловлювання особі щодо здійснення бажаних дій, які не є обов'язковими до виконання відповідно до закону.

Поліцейський має надати правопорушнику достатньо часу для сприйняття та виконання законної вимоги поліцейського, а також для припинення пасивного опору та демонстрації відсутності спротиву з його боку¹⁴. Національним законодавством встановлена адміністративна відповідальність за злісну непокору законному розпорядженню або вимозі поліцейського відповідно до ст. 185 КУпАП.

Опір. Опором є спротив правопорушника законним вимогам поліцейського. Опір може бути активним та пасивним. Активним

¹² Про Національну поліцію. Закон України від 02.07.2015. № 580-VIII. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 12.11.2021).

¹³ Постанова Верховного Суду у справі .№ 444/2115/17 від 20.10.2020 р.URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93014930> (дата звернення: 15.11.2021).

¹⁴ Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т.П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 210.

опором є фізичний спротив особи працівникам поліції шляхом застосування сили та або / сторонніх предметів з метою уникання контролю поліцейськими. Пасивним опором є невиконання законних вимог працівника поліції без здійснення активних дій.

Відповідно до усталеної судової практики, опором у значенні ст. 342 КК України є активна фізична протидія виконанню поліцейським його законних повноважень¹⁵. За здійснення опору працівникові правоохоронного органу національним законодавством передбачена кримінальна відповідальність відповідно до ст. 342 КК України. Слід відмітити, що затримання відповідно до ст. 298² КПК України з підстави здійснення опору не обов'язково повинно тягнути за собою відкриття кримінального провадження за ст. 342 КК України.

Місце вчинення кримінального проступку. Під місцем вчинення кримінального проступку треба розуміти певну територію, частину будівлі, транспорт, інше місце у просторі де було розпочато, закінчено кримінальний проступок або де настали його наслідки.

Безпосереднє переслідування. Безпосереднє переслідування осіб, підозрюваних у вчиненні злочину означає, що поліцейський виявив факт вчинення злочину особою чи встановив особу, яка знаходиться в розшуку за вчинення злочину, та розпочав переслідувати дану особу¹⁶. Безпосереднім переслідуванням слід вважати дії уповноважених службових осіб, направлених на затримання, маючи при цьому безперервний зоровий контакт з потенційним правопорушником.

Стан сп'яніння. За загальним правилом, стан сп'яніння повинен бути підтверджений відповідним медичним висновком. Однак в момент затримання, уповноважена службова особа може спостерігати лише ознаки, які можуть свідчити про сп'яніння особи. Для потреб процедури затримання за ст. 298² КПК України, належить використовувати положення інструкції «Про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак

¹⁵ Постанова Верховного Суду у справі № 444/2115/17 від 20.10.2020 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93014930> (дата звернення: 15.11.2021).

¹⁶ Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т.П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 196.

алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції».

Відповідно до спільного наказу МВС та МОЗ від 09.11.2015 №1452/735, яким затверджена вищезгадана інструкція, **ознаками алкогольного сп'яніння є:** запах алкоголю з порожнини рота; порушення координації рухів; порушення мови; виражене тремтіння пальців рук; різка зміна забарвлення шкірного покриву обличчя; поведінка, що не відповідає обстановці.

Ознаками наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції є: наявність однієї чи декількох ознак стану алкогольного сп'яніння (крім запаху алкоголю з порожнини рота); звужені чи дуже розширені зіниці, які не реагують на світло; сповільненість або навпаки підвищена жвавість чи рухливість ходи, мови; почервоніння обличчя або неприродна блідість¹⁷. Наявність вищевказаних ознак, можна підтвердити шляхом здійснення відео-фіксації та відбирання відповідних пояснень у свідків на місці події.

¹⁷ Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції. Наказ МВС України, МОЗ України від 09.01.2015. № 1452/735. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1413-15#Text> (дата звернення: 12.11.2021).

2. КОМЕНТАР ДО ЧАСТИНИ ДРУГОЇ СТАТТІ 298² КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

2. Затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, здійснюється не більш як на три години з моменту фактичного затримання.

Затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, передбачений статтею 286¹ Кримінального кодексу України, з ознаками перебування у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння або перебування під впливом лікарських засобів, що знижують її увагу та швидкість реакції, здійснюється не більш як на три години з обов'язковим доставленням такої особи до медичного закладу для забезпечення проходження відповідного медичного освідування.¹⁸

1. **Момент затримання.** Відповідно до ст. 209 КПК України, особа вважається затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу вимушена залишатися поряд з уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, за вказівкою уповноваженої службової особи. Згідно з положеннями ст. 207 КПК України, кожен має право затримати будь-яку особу (окрім певних виключень, встановлених у КПК України) при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення; безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні. В такому разі, у особи, яка здійснила затримання є обов'язок негайно доставити затриманого до уповноваженої службової особи або негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні

¹⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13 квітня 2012. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 10.11.2021).

кримінального правопорушення¹⁹. При такому затриманні, після перевірки усіх обставин справи уповноважена службова особа повинна прийняти рішення щодо здійснення кримінального процесуального затримання або щодо «звільнення» особи у разі відсутності підстав для процесуального затримання. При громадському затриманні (відповідно до ст. 207 КПК України) моментом саме кримінального процесуального затримання буде не час фактичного обмеження права на свободу затриманого, а час, коли уповноважена службова особа, після перевірки обставин затримання та обставин конкретної справи прийме рішення про здійснення кримінального процесуального затримання відповідно до ст. 298² КПК України. В одному зі своїх рішень, Верховний Суд зазначає, що особа вважається затриманою у значенні статті 209 КПК України у випадку застосування сили та кайданок, навіть якщо протягом короткого часу сила та спеціальні засоби вже не застосовуються, однак особа перебуває в оточенні та під контролем поліцейських²⁰.

Крім того, в одному з рішень Верховного Суду окреслюється ситуація, коли за оцінкою сукупності обставин огляд місця події для обмеження особистої свободи, тобто фактичного затримання. Але при цьому органи розслідування ніякого протоколу затримання особи не оформлювали та не реалізовували процедуру роз'яснення процесуальних прав підозрюваного. У зв'язку з цим, Верховний Суд прийняв рішення щодо істотного порушення положень процесуальних норм²¹. Тому при здійсненні процесуальних дій дізнавачі не повинні допускати ситуацій фактичного затримання особи за підозрою у чиненні кримінального проступку без відповідного процесуального документування та забезпечення усіх процесуальних гарантій прав і свобод людини.

Будь-яке кримінальне процесуальне затримання носить короткочасний характер. За загальним правилом, затримання

¹⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13 квітня 2012. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 10.11.2021).

²⁰ Постанова Верховного Суду у справі № 204/6541/16-к від 15.06.2021 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736430?fbclid=IwAR0EK9ABkxIeW7xV6RMwCjMBpf0zAbTюССOib37I9in19a1Nyzmh2FS2as> (дата звернення: 15.11.2021).

²¹ Постанова Верховного Суду у справі № 756/8425/17 від 21 січня 2020 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87053575> (дата звернення: 17.11.2021).

особи, яка вчинила кримінальний проступок, здійснюється не більш як на **три години** з моменту **фактичного затримання**. Встановлення такого обмеженого строку кримінального процесуального затримання свідчить про те, що це є короткострокова міра державного примусу, яка застосовується тимчасово для забезпечення належної поведінки особи, підозрюваної у вчиненні кримінального проступку, на первісному етапі дізнання.

Короткостроковість затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок обумовлюється меншим ступенем суспільної небезпеки кримінального проступку порівняно із злочином. Незначний ступінь суспільної небезпеки кримінального проступку не може виправдовувати тривале обмеження права особи на свободу.

2. Положення абзацу другої частини другої ст. 298² КПК України, на момент написання коментаря, не є актуальною в контексті затримання за вчинення кримінального проступку. Оскільки, в чинній редакції закону, санкції статті 286⁻¹ КК України передбачають позбавлення волі, отже такі правопорушення не є кримінальними проступками.

3. КОМЕНТАР ДО ЧАСТИНИ ТРЕТЬОЇ СТАТТІ 298² КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

3. Уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, та дізнавач повинні негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підстави затримання та у вчиненні якого кримінального правопорушення вона підозрюється, а також роз'яснити їй право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти неї, негайно повідомити інших осіб про своє затримання і місце перебування відповідно до положень статті 213 цього Кодексу, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені цим Кодексом²².

Уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, та дізнавач повинні негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою:

- підстави затримання;
- суть підозри;
- роз'яснити процесуальні права.

В момент затримання, уповноважена службова особа повинна роз'яснити затриманому наступні процесуальні права:

- **право мати захисника.** Затримана особа має право отримати правову допомогу захисника за рахунок держави. Уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, зобов'язана негайно повідомити про це орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги. У випадку неприбуття захисника у встановлений строк, уповноважена службова особа повідомляє про це відповідний орган (установу). У випадку неповідомлення або

²² Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13 квітня 2012. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 10.11.2021).

несвоєчасного повідомлення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги про затримання, право на захист буде порушено.

Кримінальне процесуальне затримання «на гарячому», за визначенням, є несподіваною подією для його учасників, що зумовлює й неможливість забезпечити присутність захисника в той час і в тому місці, де може відбутись таке затримання²³. Затримання особи на гарячому та особистий обшук без присутності захисника не може вважатись порушенням кримінального процесуального закону.

- **право на отримання медичної допомоги.**

- **право надавати пояснення, показання.**

Уповноважена службова особа повинна роз'яснити положення ст. 63 Конституції України, а саме: особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом;

- **право на повідомлення інших осіб про своє затримання і місце перебування.** Уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, зобов'язана надати можливість негайно повідомити про дану подію близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором затриманого. У випадку наявності обґрунтованої підозри, що таке повідомлення затриманим може зашкодити процедурі дізнання, уповноважена службова особа вправі здійснити таке повідомлення самостійно, проте без порушення вимоги щодо негайності.

- **право збирання й подавання доказів.**

- **право вимагати перевірку обґрунтованості затримання.**

Вчасне складання протоколу затримання є важливою гарантією забезпечення права на свободу людини. Складання протоколу кримінального процесуального затримання є важливим для фіксації підстав, обставин та процедури затримання та запобігання зловживанням, яким може сприяти

²³ Постанова Верховного Суду у справі № 204/6541/16-к від 15.06.2021 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736430?fbclid=IwAR0EK9ABkxIeW7xV6RMwCjMBpf0zAbTloCCOib37I9in19a1Nyzmh2FS2as> (дата звернення: 15.11.2021).

незарєєстроване затримання²⁴. У разі необхідності, уповноважена службова особа зобов'язана надати усне роз'яснення вищевказаних прав та переконатися у тому, що особі, яка підозрюється у чиненні кримінального проступку зрозумілі відповідні процесуальні права.

²⁴ Постанова Верховного Суду у справі № 204/6541/16-к від 15.06.2021 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736430?fbclid=IwAR0EK9ABkxIeW7xV6RMwCjMBpf0zAbTIoCCOib37I9in19a1Nyzmh2FS2as> (дата звернення: 15.11.2021).

4. КОМЕНТАР ДО ЧАСТИНИ ЧЕТВЕРТОЇ СТАТТІ 298² КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

4. Особу може бути затримано:

1) до сімдесяти двох годин – за умов, передбачених пунктами 1-3 частини першої цієї статті, та з дотриманням вимог статті 211 цього Кодексу;

2) до двадцяти чотирьох годин – за умови, передбаченої пунктом 4 частини першої цієї статті.

Копія протоколу затримання особи невідкладно надсилається прокурору.²⁵

1. Законодавцем встановлені виключення у регламентації строків кримінального процесуального затримання за вчинення кримінального проступку. Так, граничний строк кримінального процесуального затримання за вчинення кримінального проступку складає:

- **до 72 годин** – виключно за умов, коли особа: відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку; підозрюваний чинить опір; підозрювана особа намагається залишити місце вчинення кримінального проступку; під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку особа не виконує законних вимог уповноваженої службової особи. В даному випадку затримана особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу.

- **до 24 годин** виключно за умов, коли особа перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі або оточуючим. В даному випадку, стан сп'яніння повинен бути підтверджений відповідним медичним висновком.

²⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13 квітня 2012. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 10.11.2021).

2. Відповідно до ч. 5 ст. 208 КПК України, за результатами кримінального процесуального затримання складається відповідний протокол. Протокол та додатки до нього повинні відповідати загальним вимогам оформлення, які викладені у ст. 104-105 КПК України. Окрім загальних відомостей, у протоколі затримання зазначаються дата, місце та точний час затримання особи, підстави затримання, результати особистого обшуку (якщо проводився), клопотання, заяви чи скарги затриманого (якщо такі надходили), повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманої особи. У випадку, якщо на момент затримання (на момент складання протоколу про затримання) анкетні відомості затриманої особи не відомі, у протоколі затримання зазначається докладний опис такої особи та долучається її фотознімок. Протокол про затримання підписується особою, яка його склала та затриманою особою. Копія протоколу негайно, під розпис, вручається затриманій особі²⁶.

Прокурорський нагляд за кримінальним процесуальним затриманням відбувається постфактум. Враховуючи те, що прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва, надіслання копії протоколу затримання прокурору є обов'язковим. Копія протоколу повинна бути надіслана невідкладно, тобто за першої можливості.

Факт кримінального процесуального затримання може бути підтверджений протоколом затримання, показаннями свідків та іншими фактичними даними (на підставі відеозаписів). Навіть за відсутності вчасно складеного протоколу затримання, факт затримання може бути визнаний на підставі сукупності інших фактичних даних, які свідчать, що дії службових осіб правоохоронних органів за своєю суттю є кримінальним процесуальним затриманням. Отже, факт затримання може підтверджуватись не лише протоколом, а й іншими засобами доказування. Однак, відсутність протоколу затримання або відображення в ньому неточних відомостей є порушенням права

²⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13 квітня 2012. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 10.11.2021).

на свободу, оскільки своєчасне і точне фіксування затримання є важливою гарантією від порушення інших прав особи²⁷. Тому уповноважена службова особа, яка здійснила затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального проступку має вчасно скласти відповідний протокол затримання, який має достатньо повно та чітко відображати фактичну та юридичну інформацію щодо вказаного виду затримання.

²⁷ Постанова Верховного Суду у справі № 204/6541/16-к від 15.06.2021 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736430?fbclid=IwAR0EK9ABkxIeW7xV6RMwCjMBpf0zAbTIoCCOib37I9in19a1Nyzmh2FS2as> (дата звернення: 15.11.2021).

5. КОМЕНТАР ДО ЧАСТИНИ П'ЯТОЇ, ШОСТОЇ ТА СЬОМОЇ СТАТТІ 298² КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

5. Затриманому надається можливість повідомити інших осіб про затримання і місце перебування відповідно до положень статті 213 цього Кодексу.

6. Уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, здійснює особистий обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених частиною сьомою статті 223 цього Кодексу.

7. Службова особа, відповідальна за перебування затриманих за вчинення кримінального проступку, зобов'язана вчинити дії, передбачені частиною третьою статті 212 цього Кодексу, з урахуванням особливостей, передбачених цією статтею.²⁸

Уповноважена службова особа, дізнавач можуть здійснити **особистий обшук** затриманого. Обшук особи здійснюється за обов'язковою участю не менше двох понятих. Під час особистого обшуку бажано застосовувати технічні засоби фіксування даної процесуальної дії (за можливості відео-фіксацію). Під час затримання можуть бути вилучені речі і документи, що є знаряддям та / або засобом вчинення кримінального проступку чи безпосереднім предметом посягання. Про вилучення таких речей і документів складається окремий протокол або робиться відповідний запис у протоколі затримання. Якщо особистий обшук затриманого здійснюється до внесення відомостей до ЄРДР, фіксування вилучення речей і документів рекомендовано здійснювати саме у протоколі затримання.

²⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13 квітня 2012. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 10.11.2021).

Дані речі і документи визнаються речовими доказами, про що виноситься відповідна постанова²⁹. Такі речові докази можуть бути використані стороною обвинувачення у доказуванні та бути враховані при складанні обвинувального акта.

Актуальним є питання, щодо процесуального **оформлення звільнення затриманої особи**, наприклад у випадку, коли протягом декількох годин підозра у вчиненні кримінального проступку не підтвердилася. В.І. Фаринник зазначає, що КПК України не регламентує процесуальний порядок фіксації рішення про звільнення затриманої особи. Також варто відповісти на питання, хто саме має право приймати таке рішення. Автор зазначає, що на сьогодні це питання вирішується по-різному (вноситься постанова про звільнення як від імені слідчого (*дознавача – курс. автор*) та прокурора, так і начальника ІТТ). На думку науковця, таке рішення має прийматися службовою особою, відповідальною за перебування затриманих, і оформлюватись у формі постанови³⁰. Така думка є слушною, однак, в свою чергу, пропонуємо оформлювати таке рішення у вигляді **постанови, яку приймає дознавач**.

Варто зазначити, що вилучення будь-яких речей / речовин у особи можливо виключно шляхом здійснення особистого обшуку, тобто внаслідок кримінального процесуального затримання. Оскільки особистий обшук є частиною такої процесуальної дії як затримання та не має самостійного характеру. Верховний Суд, у своєму рішенні від 15 червня 2021 року зазначає, що вилучення наркотичних засобів після **фактичного** затримання є результатом особистого обшуку. Той факт, що затримана особа самостійно виклала з рюкзака його вміст, не змінює правової природи цієї дії³¹.

Верховний Суд підкреслює, що здійснення законного затримання само собою дає підстави для проведення особистого

²⁹ Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13 квітня 2012. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 10.11.2021).

³⁰ Фаринник В.І. Теоретичні, правові та праксеологічні проблеми застосування заходів забезпечення кримінального провадження в кримінальному процесі України: дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. С. 283.

³¹ Постанова Верховного Суду у справі .№ 204/6541/16-к від 15.06.2021 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736430?fbclid=IwAR0EK9ABkxIeW7xV6RMwCjMBpf0zAbTloCCOib37I9in19a1Nyzmh2FS2as> (дата звернення: 15.11.2021).

обшуку. Особистий обшук є необхідною процесуальною дією, крім фіксації доказів правопорушення, також для забезпечення безпеки як осіб, що затримують, так і інших осіб, включаючи саму затриману особу. Взагалі, під час кримінального процесу вживаються всі можливі заходи, щоб речові докази не зазнали будь-якого впливу. Метою убезпечення речових доказів від впливу особи має й обшук особи негайно після її затримання. Особистий обшук може бути проведений без добровільної згоди особи, тобто без будь-якого впливу інформації, отриманої від неї³².

³² Постанова Верховного Суду у справі .№ 204/6541/16-к від 15.06.2021 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736430?fbclid=IwAR0EK9ABkxIeW7xV6RMwCjMBpf0zAbTIoCCOib37I9in19a1Nyzmh2FS2as> (дата звернення: 15.11.2021).

1. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОВ'ЯЗАНІ З ЗАТРИМАННЯМ

Практика застосування норм ст. 298² КПК України щодо осіб, підозрюваних в учиненні кримінальних проступків на сьогодні застосовується територіальними підрозділами поліції лише кількох областей. У більшості випадків це тимчасовий захід для утримування особи, з метою документування факту вилучення в неї наркотичної речовини.

Серед причин не застосування поліцейськими процесуального затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок, є позиція окремих прокурорів та суддів, яка ґрунтується на тому, що застосування норм ст. 298² КПК України є посяганням на права та свободи особи.

Така думка обґрунтовується тим, що оскільки за вчинення кримінального проступку законодавство не передбачає покарання пов'язаного з позбавленням волі, тому затримання особи за вчинений кримінальний поступок порушує її конституційне право на вільне пересування.

Крім того, проблеми у практичному застосуванні процесуального затримання за ст. 298² КПК України, криються у неузгодженості окремих процесуальних норм, які утворюють правову конструкцію частини першої цієї статті.

Так, ч. 1 ст. 298² КПК України відсилає до пунктів 1 та 2 частини 1 ст. 208 КПК України, які визначають підстави для затримання особи за підозрою у вчиненні злочину. Виходячи з цього, на думку окремих прокурорів, застосування процесуального затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок на підставі ст. ст. 298² КПК України є порушенням процесуального законодавства.

Необхідно також звернути увагу на те, що практичне застосування ст. 298² КПК України можливе виключно за наявності передбачених пунктами 1-4 частини першої цієї статті обов'язкових умов, зокрема, відмови у виконанні законних вимог поліцейського, вчинення опору, намагання залишити місце вчинення кримінального проступку, перебування у стані

сп'яніння внаслідок чого можливість завдання шкоди собі або оточуючим.

За таких умов, затримання правопорушника, який не вчиняє опору, не намагається залишити місце вчинення кримінального правопорушення або, наприклад, не заперечує проти добровільної видачі об'єкта протиправного посягання, не є можливим.

Ще однією з причин, за якою затримання по ст. 298² КПК України підрозділами дізнання широко не застосовується, є короткі процесуальні строки проведення дізнання.

Так, відповідно до положень ч. 1 ст. 301 КПК України, дізнавач зобов'язаний у найкоротший строк, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту затримання особи в порядку, передбаченому ч. 4 ст. 298² КПК України на сімдесят дві або двадцять чотири години, подати прокурору всі зібрані матеріали дізнання разом із повідомленням про підозру.

Відповідно, провести об'єктивне, всебічне та якісне досудове розслідування кримінальних проступків, наприклад, проведення відповідних судових експертиз, з дотриманням всіх процесуальних норм у такі стислі строки практично неможливо.

Одним з проблемних питань у роботі підрозділів дізнання та уповноважених на проведення досудового розслідування кримінальних проступків осіб, є не можливість практичного застосування ст. 298² КПК України до неповнолітнього, який вчинив кримінальний проступок.

За загальними правилами розслідування кримінальних проваджень щодо неповнолітніх передбачено, що затримання та тримання під вартою можуть застосовуватися до неповнолітнього лише у разі, якщо він підозрюється або обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину (ч. 2 ст. 492 КПК України).

Ураховуючи зазначені норми, положення статті 298² КПК України до неповнолітніх не застосовуються.

Водночас, результати вивчення діяльності органів правопорядку, зокрема органів досудового розслідування, а також регіональних та місцевих прокуратур в частині затримання осіб за підозрою у вчиненні кримінальних правопорушень, а також процесу документального оформлення затримання та

оцінки його законності свідчать про наявність низки системних проблем, що призводять до порушень основоположних прав та свобод людини, зокрема права на свободу та особисту недоторканність.

Дане питання неодноразово досліджувалось як у дослідженнях учених так і в аналітичних звітах та на спільних міжвідомчих нарадах керівництва органів правопорядку, що обумовило спільну розробку декількох алгоритмів і рекомендацій, щодо затримання уповноваженою службовою особою (викладені у листі Офісу Генерального прокурора від 17 серпня 2020 року № 13/4-565вих-328окв-20).

Так, констатується, що поширеною є практика тримання фактично затриманих осіб протягом тривалого часу у службових приміщеннях органів правопорядку без оформлення затримання. На існування подібної практики неодноразово вказував ЄСПЛ у своїх рішеннях проти України, зазначаючи, що сама лише відсутність протоколу затримання має вважатися серйозним недоліком, оскільки усталена позиція Суду полягає у тому, що невизнане тримання особи під вартою є повним запереченням фундаментально важливих гарантій, що містяться у статті 5 ЄКПЛ, та являє собою найбільш серйозне порушення зазначеного положення. Відсутність фіксації такої інформації, як дата, час та місце затримання, ім'я затриманого, підстави для затримання та ім'я особи, яка здійснила затримання, повинні розглядатися як недотримання вимоги щодо законності та невідповідність самій меті статті 5 ЄКПЛ (Справа «Кушнір проти України»).

Серед причин існування такої негативної практики слід виокремити наступні.

1. Намагання працівників органів правопорядку зібрати достатню кількість доказів для повідомлення особі про підозру до моменту оформлення факту затримання через побоювання бути притягнутими до кримінальної відповідальності за незаконне затримання особи у разі, якщо після затримання особи підозра щодо її причетності до вчинення злочину не знайде свого підтвердження.

Існування подібної практики свідчить про недостатню обізнаність працівників органів правопорядку та прокуратури із

практикою ЄСПЛ щодо визначення терміну «обґрунтована підозра».

У низці своїх рішень ЄСПЛ наголошував на тому, що факти, які дають підставу для підозри на момент затримання, не мають бути такого ж рівня з тими, які необхідні для обґрунтування обвинувального вироку або навіть притягнення до відповідальності, що настає на наступному етапі процесу кримінального розслідування (рішення ЄСПЛ у справах «Фокс, Кемпбелл і Харлі проти Об'єднаного Королівства» від 30 серпня 1990 року, «Мюррей проти Сполученого Королівства» від 28 жовтня 1994 року, «О'Хара проти Сполученого Королівства» від 16 жовтня 2001 року, «Ердагоз проти Туреччини» від 21 жовтня 2008 року, «Ільгар Мамедов проти Азербайджана» від 22 травня 2014 року).

Цей підхід означає, що при прийнятті працівником органу правопорядку рішення про необхідність затримання особи, він не повинен мати доказів, що доводять винуватість особи у вчиненні злочину. Обсяг відомостей на етапі прийняття рішення про необхідність затримання особи має бути достатнім для підтвердження наявності ознак кримінального правопорушення, за яке передбачено покарання у вигляді позбавлення волі та можливої причетності конкретної особи до його вчинення.

Отже, чинне кримінальне процесуальне законодавство та ***практика ЄСПЛ не вимагають наявності нерозривного зв'язку між фактом затримання та подальшим повідомленням затриманої особи про підозру***, обранням запобіжного заходу та направленням обвинувального акту до суду.

Як наслідок, факт затримання особи за наявності обґрунтованої підозри у її причетності до вчинення кримінального правопорушення не обумовлює обов'язку слідчого, дізнавача та прокурора у подальшому повідомити цій особі про підозру, адже в цих випадках йдеться про різні рівні обґрунтованості підозри - на момент фактичного затримання цей рівень є нижчим, ніж на момент повідомлення особи про підозру у вчиненні кримінального правопорушення.

Відповідно, у разі, якщо підозра у вчиненні затриманою особою кримінального правопорушення не знайде свого підтвердження протягом 3 годин з моменту фактичного

затримання, така особа підлягає негайному звільненню. При цьому, складання протоколу затримання є обов'язковим у кожному випадку фактичного затримання особи незалежно від факту повідомлення про підозру цій особі у подальшому.

2. Віднесення до «уповноваженої службової особи», яка має право здійснювати затримання без ухвали слідчого судді виключно працівників органів досудового розслідування.

Частина шоста статті 191 (Дії уповноважених службових осіб після затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання) КПК України визначає, що уповноважена службова особа - це особа, якій законом надане право здійснювати затримання. Відтак, «уповноважена службова особа» є родовим поняттям, яке включає в себе як слідчого, так й інших працівників правоохоронних органів, яким відповідними законами надано право на здійснення затримання. До таких працівників, зокрема, належать й працівники патрульної поліції та оперативних підрозділів, які мають повноваження здійснювати затримання в порядку, передбаченому статтями 208 та 298² КПК України.

3. Невірне розуміння терміну «кримінальне провадження», внаслідок чого час затримання обліковується не з моменту фактичного затримання, який чітко визначений у статті 209 (Момент затримання) КПК України, а після внесення відомостей про вчинення кримінального правопорушення до ЄРДР.

Відповідно до пункту 10 частини першої статті 3 (Визначення основних термінів Кодексу) КПК України кримінальне провадження включає в себе досудове розслідування, судове провадження, а також процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність. З моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР починається досудове розслідування, як одна зі стадій кримінального провадження (пункт 5 частини першої статті 3 КПК України).

Затримання ж є процесуальною дією, яка безпосередньо пов'язана із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, й відповідно є складовою

кримінального провадження, незважаючи на те, що відповідні відомості ще не були внесені до ЄРДР.

Окрім цього, щодо можливості здійснення затримання до внесення відомостей до ЄРДР, то слід зазначити що у практичній діяльності моменти фактичного (коли особа силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою) та процесуального затримання (з моменту складання протоколу про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину) не завжди співпадають, оскільки фактичне затримання найчастіше відбувається до внесення відомостей до ЄРДР, а процесуальне може здійснюватися як до так і після внесення відомостей до ЄРДР. Але, через те, що КПК України чітко не регламентує можливість затримувати особу до початку досудового розслідування, практичні працівники в протоколі затримання особи, підозрюваної у вчиненні кримінального правопорушення майже завжди вказують час затримання і час складання вищезазначеного протоколу вже після внесення відомостей до ЄРДР, навіть у тому разі, якщо ці дії відбулися раніше.

Така ж проблема виникає і при здійсненні тимчасового вилучення майна під час здійснення обшуку особи під час затримання – попри те, що майно може бути вилучено і до внесення відомостей до ЄРДР – в протоколі затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину майже завжди зазначається, що обшук особи здійснювався вже після внесення відомостей до ЄРДР.

До того ж виникають питання і щодо допустимості доказів, отриманих під час проведення такого обшуку особи. Обшук особи є частиною процесуальної дії – затримання особи, але він проводиться з дотриманням вимог, що встановлені для слідчих (розшукових) дій. Як уже вище зазначалося, за КПК України усі слідчі (розшукові) дії можна проводити лише під час досудового розслідування, тобто після внесення відомостей до ЄРДР. Єдине виключення з цього правила стосується огляду місця події, який може бути проведено у невідкладних випадках до внесення відомостей до ЄРДР.

Тобто, обшук особи як складова затримання може бути проведено і до внесення відомостей до ЄРДР, але для того щоб у суді не виникало сумнівів про допустимість доказів, отриманих у результаті його проведення, необхідно внести зміни до частини третьої статті 214 (Початок досудового розслідування) КПК України, де регламентувати можливість проводити до внесення відомостей до ЄРДР, крім огляду місця події, також і затримання особи.

Внесення вищевказаних змін вирішить і питання щодо можливості та законності проведення обшуку особи та тимчасового вилучення майна під час такого обшуку, оскільки усі вищезазначені дії є складовими частинами затримання.

4. Нерозуміння працівниками органів досудового розслідування та прокуратури негативних наслідків незаконного затримання для кримінального провадження.

Проведення слідчих (розшукових) та процесуальних дій за участі фактично затриманої особи без реєстрації факту затримання ставить під сумнів допустимість отриманих в цей період доказів.

Так, однією з підстав визнання доказів недопустимими є порушення права особи на захист (пункт 3 частини другої статті 87 (Недопустимість доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини) КПК України). До типових порушень права на захист варто віднести неповідомлення або несвоєчасне повідомлення про фактичне затримання особи за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення до відповідних регіональних центрів з надання безоплатної правової допомоги.

Слід звернути увагу, що додаткові ризики утворюються саме через те, що для досудового розслідування важливий не тільки сам факт проведення обшуку, а предмети, які можуть знаходитись із затриманим (оскільки перспективно, в різних ситуаціях, можуть становити інтерес в процесі доказування вини особи, яку затримали).

5. Недостатній рівень усвідомлення працівниками органів правопорядку того факту, що тримання затриманої особи без реєстрації факту затримання, або внесення до протоколу неправдивих даних щодо часу фактичного

затримання може утворювати склад кримінальних правопорушень, передбачених статтями 146⁻¹ (Насильницьке зникнення), 366 (Службове підроблення), 371 (Завідомо незаконні затримання, привід, домашній арешт або тримання під вартою) КК України.

Таким чином, незважаючи на визначеність законодавства, а також наявність сталої правової позиції ЄСПЛ, деякі прокурори на практиці не завжди дотримуються порядку застосування зазначених приписів, що призводить до визнання доказів у кримінальних провадженнях недопустимими, порушень прав людини і подальших, обґрунтованих звернень з цього приводу до національних та міжнародних судових інституцій.

6. Практика затримання осіб, у порядку статті 208 КПК України, за дорученням слідчого (дознавача). Коли слідчі (дознавачі) надають оперативним підрозділам письмові доручення затримати ту чи іншу особу або ж доставити її для участі у слідчих діях, при цьому посилаючись на статтю 40 (Слідчий органу досудового розслідування) КПК України, яка нібито дає їм право на подібні доручення.

Стаття 40⁻¹ КПК України надає дізнавачу право доручати відповідним оперативним підрозділам проведення виключно слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. В той час, як затримання не є ані слідчою (розшуковою), ані розшуковою дією.

Проте, слід звернути увагу, що затримати особу через певний час після вчинення кримінального правопорушення можна виключно на підставі ухвали слідчого судді, про дозвіл на затримання у порядку статті 191 КПК України. Жодного іншого механізму КПК України не передбачає.

Це означає, що у випадках, коли особу не затримали на момент вчинення кримінального правопорушення або безпосередньо після його вчинення, особа має затримуватись виключно в порядку статті 191 КПК України. Таким чином, своїми діями слідчі (дознавачі) вчиняють злочин, відповідальність за який передбачена статтею 371 КК України.

7. Практика затримання осіб цивільними особами. Відповідно до КПК України, кожен має право затримати без ухвали слідчого судді, суду будь-яку особу, крім осіб, зазначених

у статтях 482 і 482⁻² вказаного кодексу при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення, а також безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.

Також, відповідною статтею зазначається, що кожен хто здійснив затримання особи зобов'язаний негайно доставити її до уповноваженої службової особи або негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

Проте, слід звернути увагу, що питання початку відліку часу затримання особи, в контексті статті 207 (Законне затримання) КПК України, поставлене не так гостро, як у положеннях статті 208 та 298⁻² КПК України, що певним чином сприяє звуженню прав уповноважених службових осіб порівняно із цивільними особами.

Поряд із цим, це призводить до обмеження прав і свобод людини і громадянина та ігнорування міжнародних стандартів у сфері затримання осіб, оскільки час утримання особи з моменту її затримання цивільною особою і до прибуття слідчо-оперативної групи або ж до доставлення затриманого до органу поліції – жодним чином не обчислюється та може тривати кілька годин, що призводить до невірного розрахунку інших процесуальних строків, які мали б рахуватися в даному випадку з моменту фактичного затримання особи, а саме – обов'язок повідомити особі про підозру протягом 24 годин, звільнити особу у разі непред'явлення підозри протягом 72 годин.

8. Практика та проблеми затримання осіб інших національностей. Відповідно до статті 208, 298⁻² КПК України кожній фактично затриманій особі має бути забезпечено низку процесуальних гарантій, які дозволяють захистити її від неналежного поводження з боку працівників органів правопорядку. До таких гарантій належить, зокрема право на переклад зрозумілою (рідною) мовою.

Зміст права на переклад слід визначати з урахуванням рішення ЄСПЛ «Людіке, Белькесем та Коч проти Німеччини» від 28 листопада 1978 року, відповідно до якого право на переклад

полягає в отриманні підозрюваним (обвинуваченим) послуг перекладача з письмового або усного перекладу всіх процесуальних документів чи заяв, які потрібні йому для розуміння того, що відбувається, і гарантують додержання інших його прав під час розгляду справи. Межі дії цього права у кримінальному судочинстві були визначені у рішенні ЄСПЛ «Камасінські проти Австрії» від 19 грудня 1989 року, де зазначено, що право на допомогу перекладача особам, які не розуміють мови суду, поширюється й на процедури досудового провадження.

Поряд із цим, обов'язок залучення перекладачів для осіб, які є суб'єктами права на безоплатну вторинну правову допомогу та не володіють державною мовою, покладається на Центри з надання безоплатної правової вторинної допомоги відповідно до Порядку залучення перекладача, який визначається постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 року № 401 .

Проте, в контексті проведення процесуальних дій та прийняття відповідних процесуальних рішень відповідно до статті 208, 298⁻² КПК України, слід акцентувати увагу, що затриманій особі необхідно негайного повідомити зрозумілою для неї мовою підстави затримання, у вчиненні якого кримінального правопорушення вона підозрюється, та роз'яснити її права. Якщо питання інформування затриманих осіб про їх права зрозумілою їм мовою наразі знаходиться на етапі вирішення то інші зазначені права забезпечуються з порушенням вимоги «негайності», а з огляду на недосконалість функціонування вказаного вище реєстру, проблем із наявністю відповідних перекладачів з конкретних мов дана ситуація може спричинити порушення процесуальних строків затримання особи, а в подальшому, притягнення до відповідальності уповноважену особу за незаконне затримання особи (стаття 371 КК України).

У зв'язку з викладеним, звертаємо увагу на необхідність вжиття наступних заходів щодо використання працівниками органів охорони правопорядку у практичній діяльності наведених правових висновків ЄСПЛ для формування практики однакового застосування норм процесуального права:

1. Надавати принципову оцінку випадкам фактичного затримання осіб без подальшого складання протоколу затримання

як діянь, що мають ознаки кримінальних правопорушень, передбачених статтями 146 (Незаконне позбавлення волі або викрадення людини), 146⁻¹, 371 та інших пов'язаних із ними складів кримінальних правопорушень КК України.

2. Орієнтувати, що факт затримання особи за наявності обґрунтованої підозри у її причетності до вчинення злочину не обумовлює обов'язку слідчого (дізнавача) та прокурора повідомити цій особі про підозру у подальшому. У разі спростування підозри протягом 24 годин з моменту фактичного затримання затримані особи підлягають негайному звільненню. Рішення щодо звільнення має оформлюватися відповідною постановою слідчого (дізнавача) або прокурора.

3. Приділяти увагу відповідності даних щодо часу та місця фактичного затримання, зазначених у протоколі затримання фактичним обставинам справи. За наявності невідповідностей кваліфікувати такі дії в якості кримінального правопорушення, передбаченого статтею 366 КК України.

2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ

Право на свободу та особисту недоторканість на міжнародному рівні закріплено в Загальною декларацією прав людини та в ЄКПЛ. Згідно зі статтею 9 Загальної декларації прав людини, ніхто не може зазнавати безпідставного арешту, затримання або вигнання.

У частині другій статті 29 цієї ж декларації зазначено, що в разі здійснення своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати таких обмежень, які встановлені законом, і виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших осіб, а також забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві. Відповідно до статті 5 ЄКПЛ, кожен має право на свободу та особисту недоторканність. Нікого не може бути позбавлено свободи, крім таких випадків і відповідно до процедури, встановленої законом. У цьому аспекті ЄКПЛ відсилає до норм національного законодавства та встановлює зобов'язання забезпечувати дотримання матеріально-правових і процесуальних норм законодавства, але вона також вимагає, щоб при будь-якому позбавленні свободи забезпечувалася мета її статті 5, зокрема захист осіб від свавілля.

Основна мета статті 5 ЄКПЛ полягає у попередженні безпідставного чи необґрунтованого позбавлення волі. Право на свободу та особисту недоторканність має першочергове значення в демократичному суспільстві.

Зазначене право знайшло своє закріплення в статті 29 Конституції України, де визначено, що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом (частина друга); у разі

нагальної необхідності запобігти злочинів чи його перепинити уповноважені на те законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом (частина третя); про арешт або затримання людини має бути негайно повідомлено родичів заарештованого чи затриманого (частина шоста). Крім того, в КПК України закріплено гарантію забезпечення права на свободу та особисту недоторканність (стаття 12 (Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність) КПК України).

Щодо тлумачення терміну затримання, знаходимо його у Зводі принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню або ув'язненню у будь-якій формі, затвердженому Резолюцією 43/173 Генеральної Асамблеї ООН від 09 грудня 1988 року де зазначено, що «затримана особа» означає будь-яку особу, позбавлену особистої свободи не в результаті засудження за вчинення правопорушення. Правила ООН, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі, прийняті Резолюцією 45/113 Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 року також містять детермінацію поняття «позбавлення свободи». Під зазначеним терміном мається на увазі будь-яка форма затримання чи тюремного ув'язнення будь-якої особи чи її поміщення в державну чи приватну виправну установу.

У справі «Шторк проти Німеччини» та «Станєв проти Болгарії» ЄСПЛ вказує, що поняття позбавлення волі включає в себе об'єктивний елемент (обмеження у просторі на значний проміжок часу) та суб'єктивний елемент (відсутність згоди цієї особи на таке обмеження). До відповідних об'єктивних факторів, які мають братись до уваги, відносяться: можливість залишити зону

обмеження, рівень нагляду та контролю за переміщенням особи, ступінь ізоляції і наявність соціальних контактів .

В Рішенні Конституційного Суду України від 26 червня 2003 року № 12-рп/2003 затримання визначено як тимчасовий запобіжний кримінально-процесуальний захід, застосування якого обмежує право на свободу й особисту недоторканність індивіда (абзац п'ятий пункту б мотивувальної частини).

В теорії кримінального процесу затримання визначають як тимчасовий запобіжний захід, який застосовується з підстав та в порядку, передбаченому КПК України та входить до системи заходів забезпечення кримінального провадження. Згідно іншого підходу затриманням є самостійним заходом кримінального провадження (захід кримінального процесуального примусу), що застосовується під час досудового розслідування кримінального провадження з метою запобігти кримінальному правопорушенню. Затримання також розглядається як фізичне захоплення особи та її доставляння до компетентного органу, посадової особи для подальшого прийняття рішення. Як бачимо, в теорії кримінального процесу існують різні підходи щодо визначення цього поняття.

При затриманні особи, слідчий (дізнавач) чи прокурор повинні забезпечити: затримання з точки зору дотримання підстав для затримання, передбачених КПК України та здійснення такого затримання в порядку, визначеному КПК України. Вивчення правозастосовної практики та рішень ЄСПЛ свідчить, що порушення норм матеріального і процесуального права під час затримання передбачає собою визнання його незаконним на національному та міжнародному рівні.

З огляду на це при прийнятті рішення про затримання слідчий (дізнавач) та прокурор зобов'язані забезпечити їх

дотримання, щоб вжиті заходи в кінцевому результаті сприяли виконанню завдань кримінального процесу, а не носили тимчасовий характер, а надалі затримання було визнано незаконним, що потягне наслідки.

3. ВЗІРЦІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ ЩОДО ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ ПІДОЗРЮВАНОЇ В УЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ

Копія: прокурору _____
(назва органу прокуратури)

ПРОТОКОЛ затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок

_____ (місце складання)

_____ (дата складання)

_____ (уповноважена службова особа, дізнавач, найменування органу, звання, прізвище, ім'я, по батькові)

_____ 20__ року о _____ годині _____
ХВИЛИН _____

_____ (місце затримання)

у присутності осіб:

_____ (їх прізвище, ім'я, по батькові, дата народження та місце проживання)

_____ ,
яким заздалегідь повідомлено про застосування технічних засобів фіксації,
умови _____ та _____ порядок _____ їх _____ використання:

_____ (характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються

_____ при проведенні процесуальної дії, підписи осіб)

відповідно до ст. ст. 40¹, 104, 131, 132, 208-210, 213, 298² КПК України
затримав особу, яка вчинила кримінальний проступок

_____ (прізвище, ім'я та по батькові, місце і дата народження, громадянство, сімейний стан, місце роботи,
посада,

_____ відомості про судимість)

Підстави затримання:

- 1) особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;
- 2) безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

Ураховуючи, що особа:

- 1) відмовляється виконувати законну вимогу уповноваженої службової особи щодо припинення кримінального проступку та чинить опір;
- 2) намагається залишити місце вчинення кримінального проступку;
- 3) під час безпосереднього переслідування після вчинення кримінального проступку не виконує законних вимог уповноваженої службової особи;
- 4) перебуває у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння та може завдати шкоди собі та оточуючим.

(необхідне підкреслити)

(навести конкретні факти й відомості)

Затриманому

(прізвище, ініціали)

згідно з ч. 3 ст. 298² КПК України повідомлено зрозумілою для нього (неї) мовою підстави затримання та у вчиненні якого правопорушення він (вона) підозрюється, а також роз'яснено, що він (вона) має право: мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти неї, негайно повідомити інших осіб про своє затримання і місце перебування відповідно до положень ст. 213 КПК України, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені КПК України.

Батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування повідомлено про затримання неповнолітньої особи

(прізвище, ім'я, по батькові, дата народження)

(час, дата та спосіб повідомлення)

Представнику розвідувального органу України _____

(назва органу, прізвище, ім'я, по батькові)

повідомлено про затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

при виконанні ним службових обов'язків _____

(час, дата та спосіб повідомлення)

Міністерство юстиції України повідомлено про затримання державного виконавця _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (час, дата та спосіб повідомлення)

Міністерство юстиції України та Раду приватних виконавців України повідомлено про затримання приватного виконавця _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

_____ (час, дата та спосіб повідомлення)

Органу (установі), уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги повідомлено про затримання

_____ (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження)

Крім того, згідно з ч. 3 ст. 42 КПК України затриманому

_____ (прізвище, ініціали)

роз'яснено, що він має право:

- 1) знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють;
- 2) бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права, передбачені КПК України, а також отримати їх роз'яснення;
- 3) на першу вимогу мати захисника і побачення з ним до першого допиту з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту – мати такі побачення без обмеження їх кількості й тривалості; на участь захисника у проведенні допиту та інших процесуальних дій; на відмову від захисника в будь-який момент кримінального провадження; на отримання правової допомоги захисника за рахунок держави у випадках, передбачених КПК України та/або законом, що регулює надання безоплатної правової допомоги, в тому числі у зв'язку з відсутністю коштів на її оплату;
- 4) не говорити нічого з приводу підозри проти нього або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання;
- 5) давати пояснення, показання з приводу підозри чи в будь-який момент відмовитися їх давати;
- 6) вимагати перевірки обґрунтованості затримання;
- 7) у разі затримання – на негайне повідомлення членів сім'ї, близьких родичів чи інших осіб про затримання і місце свого перебування згідно з положеннями ст. 213 КПК України;
- 8) збирати і подавати слідчому (дознавачу), прокурору, слідчому судді докази;
- 9) брати участь у проведенні процесуальних дій;

10) під час проведення процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу;

11) застосовувати з додержанням вимог КПК України технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь. Слідчий (дізнавач), прокурор, слідчий суддя, суд мають право заборонити застосування технічних засобів при проведенні окремої процесуальної дії чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення відомостей, які містять таємницю, що охороняється законом, чи стосуються інтимного життя особи, про що виноситься вмотивована постанова (ухвала);

12) заявляти клопотання про проведення процесуальних дій, про забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла тощо;

13) заявляти відводи;

14) ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування в порядку, передбаченому статтею 221 КПК України, та вимагати відкриття матеріалів згідно зі ст. 290 КПК України;

15) одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення;

16) оскаржувати рішення, дії та бездіяльність слідчого (дізнавача), прокурора, слідчого судді в порядку, передбаченому КПК України;

17) вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, в порядку, визначеному законом, а також відновлення репутації, якщо підозра не підтвердилась;

18) користуватись рідною мовою, отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою він володіє, та в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави.

Згідно з ч. 7 ст. 42 КПК України затриманий

(прізвище, ініціали)

зобов'язаний:

1) прибувати за викликом до суду, а в разі неможливості прибути за викликом у призначений строк – заздалегідь повідомити про це суд;

2) виконувати обов'язки, покладені на нього рішенням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження;

3) підкорятися законним вимогам та розпорядженням слідчого (дізнавача), прокурора, слідчого судді, суду.

4) надавати достовірну інформацію представнику персоналу органу пробації, необхідну для підготовки досудової доповіді.

Ознайомившись з підставами затримання та правами і обов'язками затриманого, підозрюваний _____
(прізвище, ініціали)

пояснив:

_____ (клопотання, заяви чи скарги затриманого, підпис затриманого)

Дізнавач _____ на підставі _____
(прізвище, ініціали)

ч. 6 ст. 298², 298³ КПК України, із дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223 КПК України, у присутності понятих:

1) _____;
_____ (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження та місце проживання)

2) _____;
_____ (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження та місце проживання)

здійснив _____, _____ обшук _____ затриманої _____ особи _____,
(прізвище, ініціали)

під час якого було виявлено та вилучено: _____

_____ (вказується перелік вилучених предметів, речей, документів і цінностей з описом їх індивідуальних ознак,

_____ а при необхідності – місце та інші обставини їх вилучення)

Зауваження і доповнення до протоколу: _____

_____ (спосіб ознайомлення, зауваження і доповнення учасників процесуальної дії; прізвище, ініціали, підпис)

З протоколом ознайомлені поняті, яким у відповідності з вимогами ст. 66 КПК України роз'яснено обов'язок не розголошувати відомості щодо проведеної процесуальної дії:

1). _____ (прізвище, ім'я, по батькові) _____ (підпис)

2). _____ (прізвище, ім'я, по батькові) _____ (підпис)

У зв'язку з тим, що особа, яка брала участь у проведенні процесуальної дії, відмовилася підписати протокол, їй надано право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання. Така особа пояснила, що:

_____ (пояснення, підпис)

Факт надання письмових пояснень особи щодо причин відмови підписати протокол засвідчується підписом її захисника (законного представника): _____

(прізвище, ініціали, підпис)

Поняті (у випадку відсутності захисника):

1. _____

2. _____

У зв'язку з тим, що особа через фізичні вади або з інших причин не може особисто підписати протокол, ознайомлення її з протоколом здійснюється у присутності захисника (законного представника), який своїм підписом засвідчує зміст протоколу та факт неможливості його підписання особою:

(підпис)

(прізвище, ініціали затриманої особи)

Протокол склав:

Дізнавач _____

(найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

Копію протоколу отримав:

(підпис)

(прізвище, ініціали затриманої особи)

прізвище, ім'я, по батькові особи,

якій надсилається повідомлення,

її адреса)

ПОВІДОМЛЕННЯ про затримання

(місце складання)

(дата складання)

Шановний (на) _____

(прізвище, ім'я, по батькові близького родича, члена сім'ї чи іншої особи за вибором затриманого; батьків або

усиновителя, опікуна, піклувальника, органа опіки та піклування – у разі затримання неповнолітньої

особи; представника розвідувального органу – у разі затримання співробітника кадрового складу

розвідувального органу України)

У відповідності до ст. 213 та ч. 5 ст. 298² КПК України повідомляю Вас, що _____ 20____ року о ____ год. ____ хв. в порядку ст. _____ КПК України затримано _____

(прізвище, ім'я, по батькові, рік народження)

Затриманий _____ утримується в

(прізвище, ім'я, по батькові, рік народження)

(місце тимчасового тримання затриманого)

(уповноважена службова особа, що здійснила затримання, підпис, посада, прізвище, ініціали)

службовий тел. _____

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Case of Fox, Campbell and Hartley v. the United Kingdom. *The European Court of Human Rights*. 30.08.1990. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-57721%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-57721%22]}) (дата звернення: 20.11.2021).
2. Cherniei, V.V., Cherniavskiy, S.S. Initiation of the Institute of Criminal Offenses in the Context of Reforming the Preliminary Investigation System in Ukraine. *Naukovij visnik Nacional'noi akademii vnutrisnih sprav*. 2019. № 3 (112). p. 7-14. URL: <https://doi.org/10.33270/01191123.7>.
3. Pototsky M. Directions for improving the effectiveness of detention of a person in criminal proceedings. *Recht der Osteuropaischen Staaten (ReOS)*. 2021. №05/21. p. 49-57.
4. Romanov M. (2021). Concept, Essence and Significance of the Activity of the Units of Knowledge. *Naukovij visnik Nacional'noi akademii vnutrisnih sprav*. 2021. No 2 (119), p. 102-106. URL: <https://doi.org/10.33270/01211192.102>.
5. Romanov, M., Vasylynychuk, V., Grytsyshen, D., Melnyk, O., & Denysiuk, D. (2021). Organizational and legal framework for the functioning of the National Police investigation units. *Amazonia Investiga*, 10 (45), p. 120-130. URL: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.45.09.13>.
6. Kobzar O., Romanov M., Benkovskiy S., Povzyk Y., & Trach S. (2021). Principles for pre-trial investigation planning under simplified procedure. *Amazonia Investiga*, 10(47), 216-225. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.47.11.22>.
7. Визнання доказів недопустимими в кримінальному провадженні: аналіз слідчої практики крізь призму судових рішень: монографія / В.Г. Дрозд, В.В. Бурлака, Л.В. Гаврилюк та ін.; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Держ. наук.-досл. ін-т. Київ: 7БЦ, 2021. 420 с.
8. Завтур В. Затримання уповноваженою службовою особою особи, яка вчинила кримінальний проступок: деякі питання правової регламентації. *Бюлетень. Асоціація адвокатів*. № 2 (45). 2020. С. 14-15. URL: <https://www.uaa.org.ua/>

<upload/iblock/aad/aad7f692b4f6d7333d933428a00b767d.pdf> (дата звернення: 16.11.2021).

9. Збірник бланків процесуальних документів для співробітників підрозділів дізнання Національної поліції України. [М.С. Цуцкірідзе, Р.М. Дударець, С.С. Чернявський та ін.]. Київ: НАВС, 2021. 272 с.

10. Здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень Національною поліцією України: актуальне законодавство, судова практика та інформаційні матеріали. [М. Цуцкірідзе, Р. Дударець, В. Бурлака, М. Романов та ін.]. Київ: 7БЦ, 2021. 682 с.

11. Кобзар О., Романов М. Організаційно-правові засади функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Право». № 1 (2). 2021. С. 96-101. URL: <https://law.duan.edu.ua/images/PDF/2021/1/14.pdf>

12. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 20.11.2021).

13. Кримінальний кодекс України. Закон України від 05.04.2001. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 21.11.2021).

14. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13 квітня 2012. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 10.11.2021).

15. Кримінальні процесуальні, організаційні та кримінально-правові засади діяльності службових осіб, відповідальних за перебування затриманих: метод. рек. [М.С. Цуцкірідзе, Р.М. Дударець, Р.І. Горяченко та ін.]; за заг.ред. д-ра юрид.наук, доц.М.С. Цуцкірідзе. Київ: Наук.-досл. Інститут публ. права, 2021. 82 с.

16. Лобойко Л.М., Банчук О.А. Кримінальний процес: навчальний посібник. Київ: Ваїте, 2014. 280 с.

17. Лоскутов Т.О. Окремі проблемні питання кримінального процесуального затримання. *Кримінальна*

юстиція в Україні: реалії та перспективи: матеріали круглого столу (м. Львів, 11 червня 2021 р.). Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 244-247.

18. Лоскутов Т.О. Проблеми затримання особи за підозрою у скоєнні злочину. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. №57. Т.2. С. 97-101.

19. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію». Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т.П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 210 с.

20. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію». Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т.П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 196 с.

21. Постанова Верховного Суду у справі .№ 204/6541/16-к від 15.06.2021 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736430?fbclid=IwAR0EK9ABkxIeW7xV6RMwCjMBpf0zAbTIOCCOib37I9in19a1Nyzmh2FS2as> (дата звернення: 15.11.2021).

22. Постанова Верховного Суду у справі .№ 444/2115/17 від 20.10.2020 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93014930> (дата звернення: 15.11.2021).

23. Постанова Верховного Суду у справі № 756/8425/17 від 21 січня 2020 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87053575> (дата звернення: 17.11.2021).

24. Правове забезпечення публічної безпеки громад: досвід України та країн Європейського Союзу: колективна монографія / За заг. ред. А.Г. Бобкової, А.М. Захарченка. Рига, Латвія : “Baltija Publishing”, 2021. 174 с.

25. Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції. Наказ МВС України, МОЗ України від 09.01.2015. № 1452/735. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1413-15#Text> (дата звернення: 12.11.2021).

26. Про Національну поліцію. Закон України від 02.07.2015. № 580-VIII. *Верховна Рада України*. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 12.11.2021).

27. Рішення ЄСПЛ у справі «Балицький проти України» від 03.02.2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_726#Text (дата звернення: 16.11.2021).

28. Рішення ЄСПЛ у справі «Доронін проти України» від 19.05.2009 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_663#Text (дата звернення: 15.11.2021).

29. Романов М. Ю. Застосування новітніх інформаційних технологій у процесі післядипломної освіти фахівців для підрозділів дізнання Національної поліції України/ М.Ю. Романов// Retrospection and modern European approaches to jurisprudence : Collective monograph. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2021. р. 351-373.

30. Фаринник В.І. Теоретичні, правові та праксеологічні проблеми застосування заходів забезпечення кримінального провадження в кримінальному процесі України: дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 565 с.

31. Як вивести із тіні затримання. *Justtalk*. 6 с. URL: <https://ecpl.com.ua/wp-content/uploads/2019/06/DiscussionPaperForWeb.pdf>. (дата звернення: 19.11.2021).

Наукове видання

Цуцкірідзе Максим Сергійович
Вітвіцький Сергій Сергійович
Ковтун Олександр Вікторович
Гайду Сергій Васильович
Городецька Марина Сергіївна
Лоскутов Тимур Олександрович
Ананченко Володимир Володимирович
Бурлака Владислав Васильович
Потоцький Мирослав Михайлович

***ЗАТРИМАННЯ УПОВНОВАЖЕНОЮ СЛУЖБОВОЮ
ОСОБОЮ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНИЛА КРИМІНАЛЬНИЙ
ПРОСТУПОК***

Підп. до друку 23.12.2021 Формат 70×100/16
Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 22,10. Зам. № 2105-21/2
Наклад 200 прим.

Видавець і виготовлювач ТОВ «7БЦ»
03087, м. Київ, вул. Олекси Тихого, 84
e-mail: 7bc@ukr.net, тел: (044) 592-00-80
Свідотство суб'єкта видавничої справи ДК №5329 від 11.04.2017